

Kuusikymppisen ensimmäinen sävellys

**Katsaus musiikin luovaan tuottamiseen myöhemmän aikuisiän
musiikkikasvatuksessa**

Tutkielma (kandidaatti)
28.04.2021

Eero Majjala
Musiikkikasvatuksen aineryhmä
Taideyliopiston
Sibelius-Akatemia

Tutkielman nimi Kuusikymppisen ensimmäinen sävellys	Sivumäärä 26
Tekijän nimi Eero Majjala	Lukukausi kevät 2021
Aineryhmän nimi Musiikkikasvatuksen koulutusohjelma	
Tiivistelmä <p>Tässä tutkimuksessa tutkin musiikin luovan tuottamisen opetusmenetelmiä myöhemmän aikuisiän musiikkikasvatuksessa. Pyrin selvittämään, miten luovaa tuottamista ja siihen liittyviä pedagogisia lähestymistapoja on tutkittu ja sovellettu myöhemmän aikuisiän kontekstissa.</p> <p>Toteutin tutkimuksen systemaattisena kirjallisuuskatsauksena. Tutkimuskysymykseni oli:</p> <p>Miten luovaa tuottamista on tutkittu ja sovellettu myöhemmän aikuisiän musiikkikasvatuksessa?</p> <p>Tutkimukseni keskeisiä käsitteitä ovat luovuus, musiikin luova tuottaminen sekä elinikäinen oppiminen. Käsittelen näiden aiheiden teoreettista ja empiiristä taustaa tutkielman toisessa luvussa.</p> <p>Viime vuosina luovalle työlle on asetettu entistä suurempaa painoarvoa esimerkiksi opetussuunnitelman uudistusten myötä. Uudet opetussuunnitelman muutokset eivät kuitenkaan tavoita ikäluokkia, jotka ovat käyneet koulunsa ennen uudistuksia.</p> <p>Musiikkikasvattaja pystyy omalla toiminnallaan vaikuttamaan joko myönteisesti tai kielteisesti oppilaitensa luovuuteen. Erityisesti uusille ideoille avoin ja virheet hyväksyvä ilmapiiri näyttäisi olevan luovuuden kehittämisen kannalta olennaisessa asemassa.</p> <p>Tutkimusprosessin aikana selvisi, että musiikin luovaa tuottamista ei ole vielä juurikaan tutkittu myöhemmän aikuisiän kontekstissa. Täten pyrin etsimään kummastakin tietoa erillään ja vetämään johtopäätöksiä eri tutkimusten välillä aina silloin, kun se oli mielestäni perusteltua ja mahdollista.</p> <p>Luova tuottaminen, elinikäinen oppiminen ja myöhemmän aikuisiän musiikkikasvatus ovat kaikki ajankohtaisia musiikkikasvatuksen tutkimuksen haaroja. Lisätutkimuksilla musiikin luovaan tuottamiseen myöhemmän aikuisiän kontekstissa pystytään tarjoamaan uudenlaisia näkökulmia positiiviseen kasvuun ja elinikäiseen oppimiseen niin yksilön hyvinvoinnin kuin yhteiskunnankin kannalta.</p>	
Hakusanat Luova tuottaminen, myöhemmän aikuisiän musiikkikasvatus, elinikäinen oppiminen	
Tutkielma syötetty Turnitin-plagiaatintunnistusjärjestelmään 28.04.2021	

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Keskeiset käsitteet	3
2.1. Luovuus	3
2.1.1. Luovuuden harjoittaminen	4
2.1.2. Luovuus ja ikääntyminen	5
2.2. Musiikin luova tuottaminen pedagogisena lähestymistapana	6
2.3. Elinikäinen oppiminen	7
3. Tutkimusasetelma	9
3.1. Tutkimuskysymykset	9
3.2. Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä	9
3.3. Tutkimusprosessi	10
3.4. Tutkimusetiikka	11
4. Tulokset	13
4.1. Luova tuottaminen myöhemmän aikuisiän musiikkikasvatuksessa	13
4.1.1. Myöhemmän aikuisiän musiikkihetkien suunnittelu	14
4.1.2. Musiikin luovan tuottamisen ohjaaminen myöhemmän aikuisiän musiikkikasvatuksessa	16
5. Johtopäätökset ja pohdinta	19
5.1. Johtopäätökset	19
5.2. Pohdinta	20
5.2.1. Luotettavuustarkastelu	21
5.2.2. Jatkotutkimusaiheita	22
Lähteet	24

1. Johdanto

Maailman terveysjärjestön (World Health Organization) mukaan maailmassa oli vuonna 2019 noin miljardi yli 60-vuotiasta ihmistä (2020). Tämän luvun odotetaan nousevan ennennäkemättömällä nopeudella: yli 60-vuotiaiden lukumäärä ylittäisi arvon mukaan 2,4 miljardin rajapyykin vuoteen 2050 mennessä (WHO, 2020). Lääketieteen kehittymisen vauhdittama väestörakenteen muutos aiheuttaa uusia tarpeita myös musiikkikasvatuksen kentälle. Tarve myöhemmän aikuisiän koulutus- ja harrastustoiminnalle kasvaa. Samalla myöhemmän aikuisiän pedagogiikkaa hallitsevien musiikkikasvattajien kysyntä tulee entistä ajankohtaisemmaksi. (Laes 2015, 52.)

Tässä tutkielmassa paneudun musiikin luovan tuottamisen pedagogisiin lähestymistapoihin (Ojala 2017) myöhemmän aikuiskasvatuksen kontekstissa. Tarkoitukseni on selvittää, miten näitä opetusmenetelmiä on tutkittu, hyödynnetty ja sovellettu yli 60-vuotiaiden parissa, ja millaista luovuustutkimusta kyseisestä ikäryhmästä on tehty. Kartoitan samalla mahdollisten jatkotutkimusten tarpeellisuutta. Tutkin, miten luovaa tuottamista voisi tukea osana aikuisten musiikkikasvatusta ja rohkaista esimerkiksi 60-vuotiasta musiikin opiskelijaa kirjoittamaan elämänsä ensimmäisen laulun. Tarkastelen, millaisilla lähestymistavoilla ja menetelmillä musiikkikasvattaja voi ohjata ja inspiroida itseään ei-luovina pitämiä henkilöitä luovaan tekemiseen, minkälaisia henkisiä esteitä oppilaat saattavat itselleen asettaa ja miten näitä esteitä pystyisi pedagogisilla menetelmillä purkamaan.

Luovan tuottamisen tärkeyttä on korostettu uusissa opetussuunnitelmissa jo usean vuoden ajan. Esimerkiksi uusimmassa Perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2014) todetaan: ”Oppilaiden ajattelua ja oivalluskykyä kehitetään tarjoamalla mahdollisuuksia äänen ja musiikin parissa toimimiseen, säveltämiseen sekä muuhun luovaan tuottamiseen.”

Julkiset opetussuunnitelmat painottuvat koulumaailmaan. Tästä syystä tavoitteet ja sisällöt luovalle tuottamiselle on suunniteltu kasvavia nuoria varten. Lasten ja nuorten luovuutta onkin tutkittu paljon, mutta harva musiikkikasvatuksen tutkimus on kohdistunut aikuisten luovuuden kehittämiseen. Ne tutkimukset, joita aikuisista on tehty, ovat painottuneet poikkeuksellisen luovien taiteilijoiden tai tieteilijöiden tutkimiseen

(Tsai 2013, 59). Tämä on jättänyt useat aikuiskasvatuksen parissa toimivat opettajat työstämään omat luovat opetusmallinsa (emt., v).

Minua on itseäni kiinnostanut aina luova tuottaminen, säveltäminen, kirjoittaminen, elokuvien tekeminen ja piirtäminen. Tunnen olevani eniten elossa, kun ilmaisen itseäni luovasti. Sävellän tällä hetkellä omalle yhtyeelleni ja olen sitä tehdessäni törmännyt myös ongelmiin, kuten niin sanottuun valkoisen paperin kammoon (*writer's block*) ja liian korkeiden standardien kaltaisiin henkisiin esteisiin. Vaikka tiedetään, että valtaosa ihmisistä on tavalla tai toisella ollut luovia lapsuudessaan kehitellessään erilaisia leikkejä ja pelejä (Runco 2007), joidenkin kohdalla tämä luovuuden harjoittaminen jää taka-alalle vuosien kuluessa. Koen, että suurimmat musiikilliset oppini olen saanut itse säveltäessäni, johon olen saanut jonkin verran oppia, mutta jonka olen pääsääntöisesti oppinut itse informaalisti (Green 2006) ja kokeilun kautta. Tuolloin kokee konkreettisesti, mikä sointu käy minkäkin melodian pätkän kanssa ja miten instrumentaatio tehdään mahdollisimman optimaalisesti. Olen huomannut useista ystäväistäni ja lähipiiristäni, että monella heistä on paljonkin luovaa kapasiteettia, mutta luova työ on syystä tai toisesta jäänyt taka-alalle. Minua kiinnostaakin, miten tämänkaltaisia ihmisiä, jotka kuitenkin haluaisivat säveltää, piirtää, maalata ja näytellä, pystyisi pedagogiikan keinoin tukemaan ja hakemaan takaisin lapsuuden herkeämätöntä ja rajatonta luovuutta.

2. Keskeiset käsitteet

Tässä luvussa avaan tutkimukseni keskeisiä käsitteitä. Esittelen luovuudesta ja luovuuden harjoittamisesta tehtyjä tutkimuksia ja tuon esiin, miten ikääntymisen ajatteluun vaikuttavan luovuuteen. Valotan musiikin luovan tuottamisen pedagogisia lähtökohtia, opetusmenetelmiä ja teoreettista taustaa sekä elinikäisen oppimisen perusteita ja sovelluksia.

2.1. Luovuus

”Yhdessä tammenterhossa on tuhansien metsien luomisen voima”. Näin toteaa yhdysvaltalainen filosofi Ralph Waldo Emerson. (Sternberg & Williams 1996.) Luovaa tuottamista ymmärtääkseen on hyvä aluksi määritellä, mitä luovuudella yleensä tarkoitetaan. Kielitoimiston sanakirjan (2020) mukaan luovalla henkilöllä tarkoitetaan ihmistä, joka on jollakin tieteellisellä tai taiteellisella osa-alueella uutta tuottava. Luovan henkilön katsotaan pystyvän asettelemaan käsillä olevat osaset uusiin asiayhteyksiin. Tosin, kuten Sawyer (1999, 449) toteaa, luovuus ei ole vain uusien asiayhteyksien rakentamista ja rakentamista, vaan siihen liittyy myös määrätietoista valintaa. Luovia ratkaisuja tekeväksi ihmiseksi katsotaan yleensä henkilö, joka pystyy valitsemaan kaikista mahdollisista yhdistelmistä hyödyllisimmät ja parhaat (emt., 449).

Vaikka luovuus nähdään etenkin pedagogian kentällä usein pääosin taideaineiden ominaisuutena, tulisi sitä pitää osana ihan jokapäiväistä elämää. Luova ihminen on yleensä sopeutuvainen, leikkisä ja kekseliäs ongelmanratkaisija. (Uusikylä 2006, 5.) Luova ihminen ei pelkää epämukavuusalueella operointia tai riskinottoa (Tsai 2013, 36). Näiden näkemysten perusteella voisi todeta, että luovuuden harjoittamisesta on hyötyä arkipäiväisissä asioissa, eikä sitä tulisi pitää vain taiteellista työtä tekevien hyveenä. Humanistipsykologit tutkimukset esittävätkin, että jokaisella ihmisellä on kyky luovaan itseilmaisuun (Uusikylä 2006, 5).

Luovuus aiheuttaa toisaalta jännitteitä. Luovat ratkaisut saattavat saada osakseen kriittikkiä ja ärsytystä, sillä ne horjuttavat vallitsevia ajattelun ja yhteiskunnan normeja (”status quo”). Yhteiskunnallinen arvostus uusille, luoville ideoille saattaaakin herätä vasta ajan saatossa. (Sternberg & Williams 1996, 2.)

2.1.1 Luovuuden harjoittaminen

Useat luovuustutkimukset osoittavat, että jokainen ihminen on kyvykäs luovaan työkentelyyn (Tsai 2013, v, Uusikylä 2006, 5, Runco 2007, 39). Kaikkien ihmisten luovuus ei yllä huippukeksijöiden tasolle, mutta jokaisella on oma, käyttöön valjastamista odottava luova potentiaalinsa (Runco 2007, 40). On esitetty, että vaikka perheesta ja perimä vaikuttavat luovuuden potentiaaliin, pääsee sillä vain tiettyyn pisteeseen asti. Ilman luovuuden harjoittamista ja oikeanlaisia ympäristöjä yksilön luova potentiaali ei tule täytetyksi. (emt., 40.) Luovuusharjoitteiden tavoitteena voisikin pitää tämän potentiaalin täyttymistä.

Luovuus tapahtuu aina suhteessa ympäristöön. Ympäröivä sosiaalinen kenttä määrittää ylistämällä ja kritisoimalla, kuinka paljon omaperäisiä ideoita yksilöltä sallitaan. (Uusikylä 2006, 6.) Luovaa työtä tehdään usein myös yhdessä, jolloin ympäristön palaute yksilön luovuudesta on suurempaa. Ryhmässä työskennellessä ryhmän dynamiikan ja kommunikaation merkitys korostuu. Sawyer (2015, 29) määrittää ryhmässä luomisen optimaaliseksi olosuhteiksi muun muassa yhteiset tavoitteet, osallistumisen tasapuolisuuden ja täyden keskittymisen. Tärkeää on myös, että jokainen ryhmän jäsenistä on omistautunut viemään työtä eteenpäin kohti sen päämäärää (emt., 43).

Työn haastavuustason ja olosuhteiden osuessa optimaalisesti kohdilleen luova yksilö tai ryhmä voivat siirtyä äärimmäisen keskittymisen tilaan, jonka Mihaly Csikszentmihalyi on tunnetusti määritellyt ”flow”-tilaksi. Tässä transsendenttisessä tilassa ovat syntyneet monet suurimmista luovista oivalluksista. (Bernard 2009, 6.) Flow-tilassa yksilöt toimivat taitojensa äärirajoilla yhdistellen spontaanisti tietoisuutta ja toimintaa (Sawyer 2015, 45). Flow-tila-kokemusten esitetään myös edistävän yksilön hyvinvointia ja tietoisuuden laajentumista (Bernard 2009, 6).

Sawyer (2015, 29) määrittää myös yhdeksi luovuuden ja flow-tilan esiintymisen ehdoksi käsiteltävän materiaalin tuttuuden. Tämän perusteella voi todeta, että omien yksilöllisten taitojen hiominen lisää luovuutta – myös ryhmässä työskennellessä. Esimerkiksi musiikissa riittämätön tekninen osaaminen voi asettua luovan työn esteeksi. Ryhmässä musisoidessa luovuuden kannalta olennaista on, että jäsenet ymmärtävät toistensa soittoa ja pystyvät kommunikoimaan instrumenttiensa (sis. myös laulun)

kautta. Tämä tapahtuu vuosien harjoittelun, tekniikan hiomisen ja samankaltaisen repertuaarin hallitsemisen myötä. (Sawyer 2015, 41.) Omia taitojaan hiomalla voi siis samalla edistää omaa ja muiden luovuutta.

Luovassa ongelmaratkaisussa voi käyttää niin kutsuttuja taktiikoita hyväkseen. Ne saattavat olla vuosien varrella itse kehiteltyjä tai muilta opittuja. Taktiikkaa ei pidä tässä tapauksessa sekoittaa strategiaan; taktiikka on yksittäisen ongelman ratkaisuun käytettävä työkalu, strategia taas koko projektin kattava laaja-alainen suunnitelma. (Runco 2007, 339.) Luovaan ongelmanratkaisuun pyrkiessä luovuutta ruokkivista taktiikoista voi olla hyötyä. Niitä ovat esimerkiksi: näkökulman vaihtaminen (asian kääntäminen ylösalaisin, toisen ihmisen näkökulmaan mukautuminen, etäisyyden ottaminen), analogian käyttäminen (kitaran kielet ovat rataakiskoja, nauhan välit asemia ja sormet kiskoilla liikkuvia vaunuja), simplifiointi (ongelman purkaminen osiin) sekä toki muiden ideoista lainaaminen tai varastaminen ja soveltaminen omaan tilanteeseen (emt., 340–361). Jokainen näistä taktiikoista on konkreettisesti harjoiteltavissa.

2.1.2 Luovuus ja ikääntyminen

Lapsuudesta aikuisuuteen luovuuden kehittyminen on vielä hyvin vahvasti linkitettyä kasvamisen eri vaiheisiin, ympäristöön ja yksilön geeniperimään. Tällöin voidaan puhua yleisistä kehityksen trendeistä, jotka koskettavat suurinta osaa ikävaiheen läpikäyvistä yksilöistä. (Runco 2007, 40.)

Lapset operoivat ajattelussaan vielä pääsääntöisesti tasolla, jota Runco (2007, 41) nimittää esikonventionaaliseksi tasoksi. Tämä tarkoittaa tasoa, jolla ympäröivän yhteiskunnan normit, asenteet ja arvot eivät vielä ohjaa ihmisen ajattelua. Luovuuden kannalta lapset ennen teini-ikää siis toimivat oivallisessa ajatusmaailmassa, sillä tiukasti normien mukainen toiminta näyttäisi vähentävän luovuutta ja korostavan rutiininomaista toimintaa. Teini-ikään tullessaan lapsi tulee vaiheeseen, jossa konformismi, eli sosiaalisen yhtenäisyyden tavoittelu, näyttelee monen kohdalla tärkeää roolia. (emt., 41.) Moni varmasti muistaa yläasteen aikana, jolloin sosiaalisen hyväksynnän tarve on suuri. Luovan ajattelun kannalta tällainen yhteenkuuluvuuden tavoittelu ei näytä kuitenkaan olevan optimaalista (Uusikylä 2006, 7).

Yhteiskunnassa hyvin luoviksi arvoitettujen yksilöiden huipputuotokset näyttäisivät useimmiten sijoittuvan ikävuosien 30-40 välille. Tähän on esitetty syiksi muun muassa nuorten aikuisten kunnianhimoa, ennakkoluulotonta tiedon yhdistelyä ja herkkyyttä objektiivista tietoa kohtaan. (Tsai 2013, 62.) Varhain tai keskivaiheessa aikuisikää saavutettavaa kehitystasoa nimitetään myös postformaaliksi tasoksi, jota määrittäviksi tekijöiksi on mainittu aiempien lisäksi esimerkiksi ymmärrys tiedon suhteellisuudesta ja absoluuttisten totuuksien hylkääminen. Postformaalille tasolle siirtyminen ei tapahdu jokaisen kohdalla, vaan yksilökohtaisuus korostuu enemmän verrattuna aiempiin kehitystasoihin. (Runco 2007, 63.)

Vaikka monien luovien huipputuotosten on havaittu sijoittuvan varhaisempaan aikuisikään, on kuitenkin useita esimerkkejä ihmisistä, jotka ovat ylläpitäneet luovuuttaan korkealla tasolla myös vanhuudessaan. Myöhemmässä aikuisiässä ei näyttäisi olevan kyse enää biologisista tai geneettisistä kehitysvaiheista, vaan pääsääntöisesti yksilön omasta valinnasta olla luova. Koko ikänsä luovaa työtä tehneitä ihmisiä haastatellessa on myös havaittu, että useat mainitsivat parhaiden töidensä syntyneen myöhemmässä aikuisiässä (Runco 2007, 63–65).

2.2. Musiikin luova tuottaminen pedagogisena lähestymistapana

Nykyisin musiikkikasvatuksen tutkimuskirjallisuudessa viitataan lähes kaikkeen luovaan opetustoimintaan kattotermillä musiikin luova tuottaminen. Esimerkiksi Partti & Ahola viittaavat teoksessaan *Säveltäjyyden jäljillä* (2016) kaikenlaiseen säveltämiseen, musiikilliseen keksintään ja improvisointiin termillä musiikin luova tuottaminen. Perusopetuksen opetussuunnitelmassa mainitaan musiikin luovan tuottaminen useaan otteeseen, ja määritellään sen hyvä osaaminen seuraavasti: ”Oppilas osaa käyttää musiikillisia tai muita äänellisiä elementtejä kehittäessään ja toteuttaessaan uusia musiikillisia ideoita yksin tai ryhmän jäsenenä.” (POPS 2014, 425). Viitataan tässä tutkielmassa musiikin luovalla tuottamisella kaikkeen musiikin tunneilla tapahtuvaan luovaan työhön.

Pedagogisena lähestymistapana musiikin luova tuottaminen on uusi, vaikka säveltämisestä ja luovasta työstä opetuskeinona on puhuttu pedagogian kentällä jo pitkään

(Ojala 2017, 33). Keskeisenä tarkoituksena ei niinkään ole opettaa oppilaita kirjaimellisesti tuottamaan musiikkia, vaan enemmänkin kasvattaa heidän musiikillista tietämystään ja kykyjään luovan prosessin myötä (emt., 20). Luovan tuottamisen opetusmenetelmien myötä oppilaille myös usein jää esiteltäviä lopputuotteita, kuten sävellyksiä, esityksiä ja videoita – konkreettisia todisteita opiskelijoiden luovuudesta.

Luovaa työtä saatetaan usein tarkastella lähinnä siitä syntyvien lopputuotteiden valossa (Sawyer 1999, 449). Pedagogiselta kannalta musiikin luovan tuottamisen keskiössä on kuitenkin yksin tai ryhmässä tapahtuva prosessi, jossa toimitaan luovasti ja opitaan. Siitä syntyvät artefaktit, kuten sävellykset, maalaukset tai esitykset, eivät siis ole itseisarvo ja määritä sitä, onko opetustilanteessa toimittu luovasti vai ei.

Ojala (2017, 49) jaottelee musiikin luovan tuottamisen kahteen pedagogiseen tasoon. Aluksi ollaan perustuksien rakentamisvaiheessa (”base building stage”), jossa kartutetaan teoriaa ja käytäntöä opeteltavasta musiikillisesta aiheesta ja sen lainalaisuuksista. Tämän jälkeen siirrytään tuottamisvaiheeseen (”producing stage”), jolloin opettaja toimii lähinnä toiminnanohjaajana ja oppilaat käyttävät oppimiaan taitoja luodesaan jonkin muistettavan lopputuotoksen prosessin tuloksena. (emt., 49–50.)

2.3. Elinikäinen oppiminen

Väestön ikääntyminen on tällä hetkellä maailmanlaajuisesti esiintyvä ja kiihtyvä trendi. Tämä asettaa uuden haasteen kasvatustyölle, sillä ikääntyvän väestön myötä tarve myöhemmän aikuisiän pedagogiikalle kasvaa (Laes 2015, 51). Musiikkikasvatustajien koulutuksessa painopiste on tällä hetkellä lasten ja nuorten kasvattamisessa. Tämä on monesta näkökulmasta tarkasteltuna luonnollista ja tärkeää, mutta väitän, että tarve ikääntymisen prosessin ymmärtämiselle ja sen vaatimille pedagogisille menetelmille korostuu tulevana vuosina musiikkikasvatustajien työnkuvassa. Viittaan tässä tutkimuksessa myöhemmällä aikuisiällä yli 60-vuotiaisiin.

Elinikäisen oppimisen taustalla on ajatus siitä, että jokaisella tulisi olla mahdollisuus oppimiseen koko elinkaarensa ajan (Muhonen 2013, 84). Suomessa tämä on tarkoittanut muun muassa lainsäädännöllisesti varojen kohdistamista kuntiin, joilla on velvollisuus tarjota asukkailleen taide- ja kulttuuritoimintaa esimerkiksi julkisten kirjastojen

ja vapaan sivistystyön muodoissa (Laes & Rautiainen 2018, 132). Jossain määrin elinikäisellä oppimisella on pyritty myös paikkaamaan ja tasa-arvoistamaan ikäpolvien välisten koulutusmahdollisuuksien eroja, esimerkiksi Ikääntyvien yliopistojen kaltaisten julkisten palveluiden kautta. Myöhemmän aikuisiän osalta tarpeellisuutta elinikäiselle oppimiselle perustellaan muun muassa siten, että niille, joilla ei ole aiemmin ollut mahdollisuutta jatkokouluttautumiseen, esimerkiksi oman nuoruutensa vajavaisten koulutusmahdollisuuksien takia, tarjottaisiin mahdollisuus täydentää tietämystään vielä uran päättymisenkin jälkeen. (Muhonen 2013, 89.)

Siinä missä lasten kasvattaminen ja ahkera työnteko vievät aikaa suuren osan usean ihmisen aikuisiästä, vapautuu myöhemmässä aikuisiässä todennäköisesti näiden tieltä aikaa käytettäväksi uusiin harrastuksiin tai kiinnostuksen kohteisiin (Talmage, Lacher, Pstross, Knopf & Burkhart 2015, 234). Tämän lisäksi ihmisten eliniänodote pitenee vuosi vuodelta, joka jättää eläkkeelle monien tapauksessa useita vuosikymmeniä näiden uusien tai pitkään kyteneiden kiinnostuksen kohteiden tai unelmien tavoitteluun (Muhonen 2013, 84).

Myöhemmän aikuisiän väestö on helposti niputettu yhdeksi samanmieliseksi joukoksi. Tutkimukset kuitenkin osoittavat, että yli 60-vuotiaat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, jossa kullakin on omat kiinnostuksen kohteet, halut ja henkilökohtaiset historiansa. (Varvarigou, Hallam, Creech & McQueen 2013, 104.) Tutkimusten valossa näyttäisi myös siltä, että myöhemmän aikuisiän oppilaat arvostavat opetuksessa etenkin syvällistä ymmärrystä käsiteltävistä aiheista ja sen merkityksistä (Talmage & al 2015, 245–246). Tämä on merkillepantava asia myös ohjattua myöhemmän aikuisiän musiikkitoimintaa silmällä pitäen.

Eroja on myös siinä, miten toimintaa rahoitetaan. Vaikka varoja on pyritty päätäntätholta keskittämään mahdollisimman tasapuolisesti eri kuntiin elinikäisen oppimisen palveluihin, on kuntien kulttuuri- ja opetustarjonnassa paljon paikallisia eroavaisuuksia. Nämä paikkakuntien väliset erot sekä joillakin kursseilla vaatimuksena oleva korkea taitojen lähtötaso saattavat aiheuttaa epätasa-arvoa aikuisten koulutusmahdollisuuksissa. (Laes & Rautiainen 2018, 134.)

3. Tutkimusasetelma

3.1. Tutkimuskysymys

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella musiikin luovaa tuottamista myöhemmän aikuisiän musiikkikasvatuksen kontekstissa kirjallisuuskatsauksen keinoin.

Tutkimuskysymykseni on:

Miten luovaa tuottamista on tutkittu ja sovellettu myöhemmän aikuisiän musiikkikasvatuksessa?

3.2. Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Tämä tutkimus on toteutettu systemaattisena kirjallisuuskatsauksena, joka pohjautuu jo olemassa olevaan tieteelliseen tutkimukseen ja sen raportointiin. Menetelmässä pyritään kartoittamaan aiemmin tehtyjä tutkimuksia ja antamaan niiden perusteella mahdollisimman hyvä ja perusteltu yleiskuva käsiteltävästä aiheesta (Salminen 2011, 9). Samalla luodaan teoreettista pohjaa ja perusteita mahdollisille uusille tutkimuksille (Hirsjärvi & Hurme 2015, 13). Tutkijan tulee osoittaa, millä tavalla hänen tutkimuksensa liittyy jo aiheesta olemassa oleviin tutkimuksiin, ja miksi juuri kyseinen tutkimus on merkittävä (Salminen 2011, 9). Kirjallisuuskatsauksella pyritään luomaan tiivistelmä aihepiiristä tehtyjen aiempien tutkimusten olennaisista sisällöistä. Kirjallisuuskatsauksen periaatteet ovat samanlaiset kuin muissakin tieteellisissä tutkimuksissa; tiedon, prosessin ja päättelyn läpinäkyvyys ja kriittisyys on säilytettävä läpi tutkimuksen (emt., 7).

Tutkimukseni päämääränä on koota yhteen musiikin luovasta tuottamisesta tehtyä tutkimuskirjallisuutta. Musiikin luova tuottaminen on terminä suhteellisen uusi, vaikka toki säveltämisestä ja luovasta työstä on puhuttu pedagogian kentällä jo pitkään (Ojala 2017). Edellä mainitun kirjallisuuden lisäksi kartoitan, miten musiikin luovan tuottamisen mahdollisuuksia on tutkittu nimenomaan aikuiskasvatuksen kontekstissa ja teen synteesiä yhdistelemällä tuloksia eri tutkimuksista. Näin rakennan pohjaa mahdollisille jatkotutkimusaiheille liittyen luovaan tuottamiseen myöhemmän aikuisiän kontekstissa.

3.3. Tutkimusprosessi

Tämän tutkielman tekemiseen oli varattu aikaa suurin piirtein seitsemän kuukautta. Tutkimusprosessi jakautui vaiheisiin, jotka etenivät osittain limittäin. Aluksi keräsin aineistoa tutkimusta varten. Pyrin kokoamaan mahdollisimman kattavan, ajankohtaisen ja tieteellisesti luotettavan aineiston, jonka perusteella olisi mahdollista saada hyvä kokonaiskuva aiheesta ja analysoida siitä tehtyjä tutkimuksia. Aika ja tutkimuksen laajuus olivat kuitenkin rajoittavia tekijöitä, joten pudotin joitakin löytämiäni lähteitä pois prosessin edetessä. Katsoin, että nämä tutkimukseni ulkopuolelle rajatut lähteet eivät vastanneet suoranaisesti tutkimuskysymykseeni ja eivät siten olleet yhtä relevantteja tälle tutkimukselle kuin lopulliseen aineistoon sisällytetyt tutkimusjulkaisut.

Aineiston keräämiseen käytin pääosin Taideyliopiston tarjoamia tietokantoja. Tätä tutkielmaa kirjoittaessa oli käynnissä koronavirus-epidemia, joten tutkielmaa tehdessäni tein sitä pääsääntöisesti etänä kotoa käsin. Olisin halunnut käyttää useampaakin painettua kirjaa, mutta onneksi kirjaston sähköiset tietokannat ovat näinä päivinä hyvin kattavat tieteellisen kirjallisuuden suhteen. Tämä mahdollisti tutkielman tekemisen kotioloissa.

Käytin seuraavia tietokantoja: EBSCO, Taideyliopiston ARSCA sekä Google Scholar. Näistä käytin aktiivisimmin EBSCO-tietokantaa, sillä hakutoiminto on hyvin mutkaton ja järjestelmässä pystyy rajaamaan hakutulokset esimerkiksi ainoastaan vertaisarvioituihin artikkeleihin. Hain aineistoa muun muassa seuraavilla hakusanoilla:

- Musiikkikasvatus ja luovuus / music education and creativity
- Elinikäinen oppiminen / lifelong learning
- Musiikin tuottaminen / music producing
- Musiikkikasvatus ja vanhemmat aikuiset / Music education and older adults
- Myöhemmän aikuisiän musiikkikasvatus / Later adulthood music education
- Säveltäminen ja vanhuus / Composing and old age
- Luovuus ja ikääntyminen / Creativity and aging

- Musiikin luova tuottaminen / Creative music producing

Aineistoa löytyi tämän lisäksi perehtymällä artikkeleista löytyviin lähdeluetteloihin. Gaunt ja Treacy (2019) käyttävät tästä menetelmästä nimeä lumipallottaminen (snowballing). Kyseisessä menetelmässä kiinnostavien artikkeleiden lähdeluetteloista etsitään uusia aiheeseen liittyviä lähteitä, kunnes aiheesta on saatu tyydyttävän kattava kokonaiskuva (Gaunt & Treacy 2019, 425).

Havaitsin aineistoa hakiessani, ettei musiikin luovasta tuottamista myöhemmän iän aikuiskasvatuksen kontekstissa ole sellaisenaan tehty kovin kattavasti tutkimusta. Niinpä suurin osa keräämästäni aineistosta käsittelee musiikin luovaa tuottamista, luovuutta ja myöhemmän iän kasvatustyötä erillään. Aineistoon kertyi myös psykologian tutkimuksia luovuudesta ja aikuisiän psyykeen kehityksestä, jotka katson liittyvän olennaisesti tutkimaani aiheeseen. Suurin osa tulosaineistostani on silti musiikkikasvatuksen tieteenalan tutkimuskirjallisuutta.

Aineiston analysoiminen kulki käsi kädessä tutkimusprosessin kanssa ja vei noin seitsemän kuukautta, eli käytännössä koko tutkielman teon ajan. Kun tutkimuskysymys ja tutkimuksen rakenne vakiintuivat, karsin pois osan lukemastani aineistosta ja jätin osan vähemmälle analyysille, sillä muuten tutkimukseni olisi laajentunut liian suureksi. Vähemmälle huomiolle jäi tässä tutkielmassa esimerkiksi informaali oppiminen (Green 2006), joka tarjoaa kiinnostavia näkökulmia musiikin luovaan tuottamiseen ja myöhemmän aikuisiän musiikkikasvatukseen. Aihe olisi kuitenkin tuonut syvällisessä analyysissä hyvin monia sivupolkuja ja uutta teoreettista pohjaa tutkimukselleni, joten päätin jättää sen vähemmälle huomiolle pitääkseni aineiston tiukemmin yhteydessä tutkimuskysymykseen.

3.4. Tutkimusetiikka

Tämän tutkimuksen pohjana toimivat Suomen tutkimuseettisen neuvottelukunnan määrittelemä hyvän tieteellisen käytännön ohjeistus (TENK 2012) ja Taideyliopiston eettisen toimikunnan valmistelemat eettiset ohjeet (2016). Noudatan hyvän tieteellisen käytännön keskeisiä lähtökohtia tutkimusetiikan näkökulmasta sekä kunnioittamaan muiden tutkijoiden tuloksia. Hyviin tieteellisiin käytäntöihin kuuluvat rehellisyys ja

huolellisuus luetun tekstin ymmärtämisessä ja omaa tekstiä työstäessä. Muita käytänteitä ovat muun muassa lähdeviitteiden asianmukainen merkintä ja tiedon täsmällisyys. (TENK 2012, 6.) Noudattaessani näitä käytänteitä pyrin samalla edistämään musiikkikasvatuksen tutkimustyötä. Olen tätä tutkielmaa tehdessäni pyrkinyt valikoimaan aineistoksi mahdollisimman luotettavia, vertaisarvioituja suomen- ja englanninkielisiä lähteitä.

4. Tulokset

4.1. Luova tuottaminen myöhemmän aikuisiän musiikkikasvatuksessa

Eläkeiän saavuttaminen on käännekohta elämässä, joka saattaa ajaa ihmisiä uusien haasteiden pariin. Pitkäaikaisten tai viime vuosina syntyneiden haaveiden tavoittelulle on työuran päättämisen jälkeen aikaa. (Laes 2015, 61.) Väestön ikääntyminen onkin yksi keskeinen argumentti myöhemmän aikuisiän musiikkikasvatuksen tarpeellisuudesta.

Iän karttumisen myötä luovuus saattaa muuttua muotoaan, kun yhteiskunnan asettamat tuottavuusnormit ja kiireinen elämä hellittävät. Suurin osa yli 60-vuotiaista on myöskin kokenut jo elämänsä aikana useita takaiskuja ja menetyksiä, joista heidän on pitänyt selviytyä. Tämä asettaa mittasuhteita elämän tärkeysjärjestykselle ja saattaa herättää uuden palon pitkään kyteneelle luovuudelle tai vaikkapa vapaaehtoistoiminnalle, jota voisi pitää yhdenlaisena luovuuden alana. (Capps 2012, 634–635).

Toistaiseksi ikääntyvän väestön musiikin opiskelun mahdollisuudet näyttävät olleen melko rajalliset. Vaikuttaisi siltä, että yli 60-vuotiaiden ja eläkeikäisten oppimiskykyjä on aliarvioitu pedagogisella kentällä niputtamalla koko ikäryhmä yhdeksi samanmieliseksi joukoksi. (Laes 2015, 52.) Kuten Laeskin esittää, useat tutkimukset osoittavat päinvastaista, ja voisi jopa argumentoida, että karttuneen elämäkokemuksen ja toisistaan poikkeavien uravalintojen vuoksi ikääntyvä väestö on vielä heterogeenisempää kuin nuoremmat väestön osat (Varvarigou & al 2013, 104). Tämä antaa perusteita laajalle opetustarjonnalle myöhemmän aikuiskasvatuksen kentällä ja tulisi ottaa huomioon myös musiikin luovan tuottamisen opetusta suunnitellessa.

On todettu, että nuoren oppilaan näkökulmasta luova työskentely voi parhailaan tarjota mahdollisuuden itseilmaisuuksiin, innostumiseen ja ylpeyteen omasta tuotoksesta. Luovan työskentelyn on havaittu jopa kääntävän negatiivisia tunteita positiivisiksi, kun esimerkiksi viha tai katkeruus on saatu purettua luovaan prosessiin (Uusikylä 2006, 6).

Myöhemmässä aikuisiässä eteen tulee useita menetyksiä. Esimerkiksi samanikäisten toverien menettäminen ja omien kognitiivisten kykyjen, kuten työmuistin heikentyminen ovat asioita, joita yksilö joutuu kohtaamaan viimeistään myöhemmässä iässään (Varvarigou & al. 2013, 104). Useat psykoanalyttiset tutkimukset luovuudesta osoittavat kuitenkin yhteyttä luovuuden ja suremisen välillä, jossa luova työn näyttäytyy käsittelykeinona omille tunteille suurten elämänmuutosten äärellä (Capps 2012, 633).

Luovuuden ja luovan ajattelun on havaittu olevan tärkeä tekijä, kun tarkastellaan elinikäistä oppimista yksilön hyvinvoinnin näkökulmasta. Alati muuttuva maailma vaatii myöhemmän aikuisiän ihmisiltä luovaa ajattelua, luovaa ongelmanratkaisua ja kykyä sopeutua moderniin ympäristöön. (Capps 2012, 632.) Tämän lisäksi luovan työn on todettu edistävän henkistä hyvinvointia. Luovuutta myöhemmässä aikuisiässä tutkineet ovat havainneet luovan työn edistävän yksilön aktiivisuutta, minäpystyvyyttä ja tunnetta siitä, että omalla toiminnalla on tarkoitus. (Tsai 2013, 65.)

Musisoinnilla ja musiikin tuottamisella on todettu olevan myönteisiä vaikutuksia yli 60-vuotiaiden hyvinvointiin: esimerkiksi dementian ja masennuksen riskien on todettu pienentyvän (Grau-Sánchez, Foley, Hlavová, Muukkonen, Ojinaga-Alfageme, Radukic, Spindler & Hundevad 2017, 2). Myönteisiä vaikutuksia on havaittu niin yksilöllisessä musiikin kulutuksessa, esimerkiksi musiikin kuuntelussa rentoutumisen tai tunteiden käsittelyn keinona (Laukka 2007, 222–231), kuin myös sosialisoinnin muotona tanssiessa, soittaessa tai säveltäessä ryhmässä (Grau-Sánchez & al. 2017, 2.)

On vielä todettava, että vaikka myöhemmässä aikuisiässä tiettyjen kognitiivisten ja sosiaalisten menetysten ilmaantuminen on väistämätöntä, on yli 60-vuotiailla todettu kiteytyneen, pitkältä ajalta kertyneen älykkyyden pysyvän samalla tasolla kuin aiemmin, tai jopa kasvavan. Tämän lisäksi aivojen eri otsalohkojen yhteystoiminnan on havaittu toimivan paremmassa synkroniassa myöhemmällä iällä, joka on esimerkiksi instrumenttien soittamisen kannalta suotuisaa. (Varvarigou & al 2013, 104.)

4.1.1 Myöhemmän aikuisiän musiikkitoiminnan suunnittelu

Myöhemmässä aikuisiässä musiikkisuhde ja käsitys omista musiikillisista kyvyistä saattavat olla jo hyvin syvälle juurtuneita. Woody, Fraser, Nannen ja Yukevich (2019, 327) ehdottavat, että ohjatut musiikkihetket olisi hyvä rakentaa oppilaiden omien vah-

vuuksien ja heitä kiinnostavan musiikin pohjalle, etenkin myöhemmän aikuiskasvatuksen kontekstissa. Vaikuttaa siltä, että tutun ja kiinnostavan materiaalin pohjalta operoidessa myöhemmän aikuisiän oppilaille kiinnostus musiikilliseen toimintaan jatkossa kasvaa, vaikka käsitys omista musiikillisista kyvyistä ei paranisikaan. Kiinnostuksen kohoamisen kannalta olennaisessa osassa näyttäisi olevan myös musiikkihetken sosiaalisuus ja yhdessä tekemisen tuomat ilot. (emt., 327.)

Tutun materiaalin käyttöä tukevat myös tutkimustulokset myöhemmän aikuisiän ihmisten tarkoista musiikkimieltymyksistä. Musiikki vaikuttaisi olevan tärkeä osa monen yli 60-vuotiaan arjessa, minkä lisäksi tämän ikäiset musiikinkuuntelijat vaikuttavat olevan valikoivampia musiikkinsa suhteen kuin aiempina vuosina elämässään. (Laukka 2007, 223.) Tämä puoltaisi aiemmin mainittua esitystä siitä, että ohjatut musiikkituokiot olisi hyvä rakentaa osallistujille tutun musiikin pohjalta.

Tästä nousee toki kriittinen näkökulma siihen, tulisiko näiden myöhemmän aikuisiän ohjattujen musiikkihetkien pyrkiä ensisijaisesti tutun ja turvallisen tuomaan nautintoon vai uuden oppimiseen, ja toisaalta sen tuomaan nautintoon. Laes ja Rautiainen (2018, 134) argumentoivat, että elinikäisen oppiminen on kääntynyt paikoin yhteiskunnallisessa diskurssissa oppimisen oikeudesta velvollisuudeksi. Elinikäistä oppimisen tärkeyttä perustellaan usein lainsäätäjille yhteiskunnallisten hyötyjen kautta, joka työelämäikäisillä usein kääntyy tarkoittamaan sitä, että omia taitoja tulisi ylläpitää ja päivittää säännöllisesti pysyäkseen vertailukelpoisena työntekijänä (Muhonen 2013, 84). Eläkeikään siirryttäessä yleisinä uhkina ovat syrjäytyminen, sosiaalisten piirien pieneminen ja masennus (Gráu-Sanchez & al. 2017, 1, Laes & Rautiainen 2018, 134.) Myöhemmän aikuisiän musiikkikasvatuksen yhteiskunnallista hyötyä perustellessa ohjatut musiikkihetket saattavatkin muuttua ikään kuin lääkkeeksi näitä uhkia vastaan, jotta sosiaali- ja terveydenhuollossa pystyttäisiin säästämään. Tämä voi olla ongelmallista, jos esimerkiksi päätäntätaholta pyritään saamaan kaikki osallistumaan samankaltaisiin aktiviteetteihin, vaikkapa kuoroharrastukseen, niiden hyväksi todettujen terveysvaikutusten perusteella. (Laes & Rautiainen 2018, 136.) Oikeus elinikäiseen oppimiseen saattaa muuttua täten velvollisuudeksi osallistua hyvän terveyden nojalla. Kuten aiemmin todettua, myöhemmän aikuisiän väestö on kiinnostuksissaan jopa heterogeenisempää kuin muut väestön osat (Varvarigou & al. 2013, 104), joten on selvää, että vähäisestä opetustarjonnan kirjosta löytyisi innostavaa opetussisältöä vain joillekuille.

Laajan kiinnostuksen kohteiden kirjon vuoksi opetustarjonnan tulisi olla kattava vastataksaan kysyntään. Osa myöhemmän aikuisiän ihmisistä näyttäisi kaipaavan tuttuun materiaaliin perustuvia ohjattuja musiikkihetkiä, mutta monilla tavoitteena näyttäisi olevan eritoten uuden oppiminen (Talmage & al. 2015, 236–237). Koulumaailmassa populaarimusiikkityyliin opettamisen kysyntään on pyritty vastaamaan opetussuunnitelman uudistuksilla (POPS 2014), mutta kevyen musiikin ja uuden teknologian opettaminen myöhemmän aikuisiän musiikkikasvatuksessa näyttää olevan vielä harvinaista. Ikääntyvän väestön musiikilliset ambitiot näyttäisivät olevan lokeroituna kirkkokuoroihin, klassiseen musiikkiin ja vähäiseen kiinnostukseen uutta teknologiaa ja musiikkia kohtaan (Laes 2015, 52). Vaikuttaisikin siltä, että myöhemmän aikuisiän kasvatustoimintaan osallistuvat opiskelijat haluaisivat vaikuttaa itse enemmän opetusmahdollisuuksiensa suunnitteluun (Talmage & al 2015, 237).

Laes ja Rautiainen (2018, 136) toteavat, että terveysvaikutusten korostaminen ei myöskään tuo yli 60-vuotiaita elinikäisen oppimisen pariin oikeasta kulmasta, sillä tällöin heidät nähdään enemmänkin hoivan kohteina. Heidän mukaansa tärkeintä olisi mahdollistaa merkityksellisten kokemusten saavuttaminen. Tällaisen kokemuksen kautta yksilö alkaisi itse käyttää aikaansa hänelle merkityksellisten asioiden tavoitteluun, edistäen samalla omaa terveyttään. (emt., 136.)

4.1.2 Musiikin luovan tuottamisen ohjaaminen myöhemmän aikuisiän musiikkikasvatuksessa

Kuten useat luovuustutkimukset osoittavat, on jokaisella ihmisellä oma yksilöllinen luova potentiaalinsa (Tsai 2013, Runco 2007, 40, Uusikylä 2006, 5). Eri yksilöiden välillä saavutettava luovuuden taso näyttää kuitenkin vaihtelevan perimän mukaan (Runco 2007, 40), mutta luovuuteen vaikuttaa moni muukin tekijä. Luova työskentely vaatii rohkeutta ja riskinottoa, kokeiluille avoimen ympäristön (Uusikylä 2006, 5) sekä tietotaitoa asiasta, jota pyritään käsittelemään omaperäisesti (Sawyer 1999, 449). Ympäröivän sosiaalisen piirin, tässä tapauksessa esimerkiksi opetusryhmän arvot vaikuttavat paljon siihen, uskaltaako yksilö toimia luovasti. Myöhemmän aikuisiän musiikkikasvattaja saattaa kohdata ryhmänsä osallisilla syvään juurtuneita arvoja siitä, ettei olisi itse luova, musikaalinen tai lahjakas (Woody & al. 2019, Lamont 2011). Pedagogin tulisi siis musiikin luovaa tuottamista opettaessaan olla tietoinen näistä tekijöistä ja tehdä kaikkensa luovuudelle ja kokeiluille avoimen ilmapiirin synnyttämiseksi.

Pedagogisena lähestymistapana musiikin luova tuottaminen tarjoaa mahdollisuuksia hyvin monen aiheen opettamiseen. Kun opetustilanteessa ruvetaan esimerkiksi tekemään omia sävellyksiä suomalaisen kansanmusiikin perinteen mukaisesti, opiskellaan samalla tekemisen kautta itse aihetta (suomalainen kansanmusiikki), havaitaan sen lainalaisuuksia (instrumentaatio, laulutyylit jne.) ja kehitetään omaa luovaa ajattelua. Onnistuneesti käytettynä pedagogi voi siis saavuttaa useita eri asioita yhden luovan prosessin kautta.

Myöhemmän aikuisiän musiikkihetkessä, jossa formaalia opetussuunnitelmaa ei ole, opettaja voi itse määrittellä musiikkihetkien aktiviteetit, opeteltavat aiheet ja opetuksen tavoitteet. Yksi mahdollisuus on järjestää opetus informaalien käytänteiden mukaan, jolloin opiskelijat voivat itse asettaa itselleen tavoitteet ja valita aihepiirit ja aktiviteetit. Tällöin musiikkikasvattaja toimii enemmänkin toiminnanohjaajana, yleisenä mentorina ja auttajana. (Green 2006, 107.) Vaikka ohjaaja haluaisikin itse määrittää nämä seikat, on kuitenkin huomioitavaa, että ainakin jonkinasteinen dialogi esimerkiksi kurssien odotusten kirjaamisen ja palautteenannon muodossa olisi suotavaa, sillä monet myöhemmän aikuisiän oppijoista haluaisivat olla itse osallisina opetussisällön suunnitteluun (Talmage & al., 2015, 237).

Yleisenä tavoitteena musiikin luovalle tuottamiselle sekä formaalissa että informaalissa ympäristössä voisi pitää luovan ajattelun kehittämistä kokonaisvaltaisesti (Tsai 2013, 14). Jotta tämänkaltaista ajattelua päästäisiin kehittämään, on olennaista saada yksilöt uskomaan aluksi siihen, että he pystyvät olemaan luovia. Ohjattavien rohkaiseminen ja myönteisen ilmapiirin luominen näyttelevät hyvin tärkeää roolia luovan ajattelun kehittymisen mahdollistamisessa. (Sternberg & Williams 1996, 8–10.) Ohjauksessa on myös muistettava, että jokainen tulee ohjattuun musiikkihetkeen omista lähtökohdistaan, oman historiansa ja musiikillisen identiteettinsä omaavana.

Luovan työn onnistumisen edellytyksenä on myös se, ettei ohjaava pedagogi saa asettaa liian kovia kriteereitä työlle eikä arvostella työskentelyä prosessin aikana. Luovaa työtä tehdessään yksilö on herkässä ja avoimessa tilassa, ja kritiikki tai liika ohjaus saattaa päättää luovan hetken tai pahimmillaan traumatisoida. (Uusikylä 2006, 6.) Virheiden teon tulisi olla sallittua luovaa työtä tehdessä, sillä on huomattu, että luovuutta

rajoittaa pelko epäonnistumisesta ja liiallinen itsekritiikkisyys. Musiikkikasvattajan tulisi pyrkiä kasvattamaan opiskelijan itsevarmuutta ja saada hänet hyväksymään virheet luonnolliseksi osaksi prosessia. (Juntunen 2013, 42.)

Ryhmätyöskentelyä ohjatessa tulisi luovuudelle myönteisen ilmapiirin lisäksi olla tietoinen ryhmän sisäisen dynamiikan merkityksestä. Jotta luova työ on mahdollisimman tuottoisaa ja anteliaista ja jopa flow-tilaan siirtyminen mahdollista, tulisi optimaalinen tasapaino löytää esimerkiksi analyyttisen ja improvisoivan ajattelun sekä muiden kuuntelun ja oman äänen säilyttämisen väliltä. Tämän lisäksi ryhmällä tulee olla selkeä ja sopivan haastava päämäärä, jota kohti kaikki ovat keskittyneitä työskentelemään. (Sawyer 2015.) Yhteisiä pelisääntöjä on pakko olla, jotta yhdessä työskentelevä ryhmä ymmärtää toisiaan, mutta liiallinen säännöstely johtaa luovuuden tyrehtymiseen ja työskentely alkaa lähentyä suorittamista. (emt., 45.) Ryhmässä luomisen ohjaaminen on siis hyvin pitkälti oikeanlaisten tasapainojen etsimistä ja hallintaa.

5. Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkielmani lopuksi kokoan yhteen tuloksista, teoreettisesta viitekehyksestä ja tutkimusprosessista heränneitä ajatuksia. Pohdin myös tutkielmani luotettavuutta ja siihen vaikuttavia tekijöitä sekä kartoitan perustaa mahdollisille jatkotutkimusaiheille.

5.1. Johtopäätökset

Tutkimukseni oli teoreettinen tutkimus, jossa tarkoitukseni oli selvittää, miten musiikin luovaa tuottamista on tutkittu ja sovellettu myöhemmän aikuisiän kasvatuksen kontekstissa. Tutkimuksen tulosten pohjalta voidaan todeta, että sekä musiikin luova tuottaminen että elinikäinen oppiminen ovat aiheita, jotka ovat tällä hetkellä ajankohtaisia musiikkikasvatuksen tutkimuskentällä. Näitä kumpaakin yhdistävää tutkimusmateriaalia en vielä juurikaan löytänyt, joten tässä tutkimuksessa pyrin etsimään kummastakin tietoa erillään ja vetämään johtopäätöksiä eri tutkimuksien välillä, silloin kun se oli minusta perusteltua ja mahdollista.

Viime vuosina luovalle työlle on asetettu opetussuunnitelmissa enemmän painoarvoa ja esimerkiksi luovan tuottamisen kirjaamisella Perusopetuksen opetussuunnitelmaan (POPS 2014) on selkeästi pyritty edistämään luovan ajattelun kehittämistä ja nähty siitä saatavat hyödyt yksilön kehityksen (ks. esim. Uusikylä 2006) ja yhteiskunnan (ks. esim. Runco 2007) kannalta. Uudet opetussuunnitelman muutokset eivät kuitenkaan tavoita ikäluokkia, jotka ovat käyneet kouluvuotensa ennen muutosten täyteenpanoa ja uutta painotusta luovuuden opettamiseen. Elinikäisen oppimisen ideaalien mukaan koulutusta pyritään tarjoamaan niille kansan osille, joille omina kouluvuosinaan ei ole tarjottu mahdollisuutta kyseiseen koulutukseen (Muhonen 2013). Täten katson, että yhteiskunnallisesta perspektiivistä musiikin luovan tuottamisen opetustarjonnalle on myöhemmässä aikuiskasvatuksessa hyvät perusteet.

Jokaisella ihmisellä on oma luova potentiaalinsa (Tsai 2013, Uusikylä 2006, Runco 2007) ja jotta se tulee täytetyksi, tulee luovuutta harjoittaa ja harjoitella (Runco 2007, Sawyer 2015). On kuitenkin esitetty, että moni ei täytä omaa luovaa potentiaaliaan (Runco 2007), mikä voi johtua esimerkiksi ympäristön arvoista, itsevarmuuden puutteesta tai käsityksestä, ettei olisi itse lahjakas tai musikaalinen. Myöhemmän aikuisiän

opiskelijoilla tällainen epälahjakas tai epämusikaalinen identiteetti saattaa olla hyvin syvälle juurtunut (Woody & al. 2019, Lamont 2011).

Musiikkikasvattajalla on tärkeä merkitys oppilaiden luovan työn ja ajattelun tukemisessa. Erityisesti uusille ideoille avoin ja virheet hyväksyvä ilmapiiri vaikuttaisi näytelevän luovuuden tukemisessa tärkeää roolia. Musiikkikasvattajan tulisi pyrkiä kasvattamaan oppilaittensa itsevarmuutta ja uskoa siihen, että he pystyvät olemaan luovia (Sternberg & Williams 1996). Luovuutta rajoittavina tekijöinä vaikuttavat olevan etenkin tiukat kriteerit, liika ohjaus ja liian vaikea tehtävänanto (Uusikylä 2006, Juntunen 2013). Luovan tuottamisen ohjaaminen onkin monella tavoin tasapainon etsintää niin tehtävänannon haastavuustason kuin erilaisten yksilöiden tarpeiden ja identiteettien välillä.

Näyttäisi siltä, että myöhemmän aikuisiän ihmisten musiikillisia ambitiesia on pidetty lokeroituina perinteisiin harrastusmuotoihin, kuten kuorolauluun ja klassiseen musiikkiin. Tämä on vaikuttanut myöhemmän aikuisiän musiikkikasvatuksen opetustarjontaan, sillä musiikin saralla esimerkiksi uuden teknologian opettaminen on ollut vähäistä. (Laes 2015.) Myöhemmän aikuisiän väestöä on myös näytetty pitävän yhtenä homogeenisenä ryhmänä, vaikka tutkimukset osoittavat ikäluokan olevan hyvin heterogeenistä, jopa heterogeenisempää kuin nuoremmat ikäluokat (Varvarigou & al. 2013, Laes 2015). Vaihtelevat halut ja tarpeet asettavat perusteita laajalle opetustarjonnalle, minkä lisäksi myöhemmän aikuisiän opiskelijat näyttäisivät haluavan enemmän sananvaltaa opetuksensa suunnitteluun (Varvarigou & al. 2013).

5.2. Pohdinta

Hetkeksi kuvitelkaamme 1800-luvulla elävä aikamatkaaja, joka matkustaa nykypäivään katsomaan, miltä tulevaisuus näyttää. Tämä kuviteltu henkilö varmasti häkeltyy taskuissamme kulkevista tietokoneista, korkeista pilvenpiirtäjistä ja universaalista, koko ihmiskunnan yhdistävästä tietoverkosta. Nämä kaikki asiat ovat syntyneet ihmisten luovan ajattelun tuotoksina ja muokanneet yhteiskuntaamme pysyvästi. On siis helppoa argumentoida luovan ajattelun yhteiskunnallisen hyödyn puolesta. Arvostaako yhteiskuntamme luovuutta silti tarpeeksi? Vielä vuonna 1996 Sternberg ja Williams (1996, 3) totesivat kirjassaan *How to develop student creativity*, että sääntöjä ja yhdenmukaista ajattelua arvostava yhteiskunta vaikuttaisi tukahduttavan aikuisten

luovaa ajattelua. Vaikka kyseinen tutkimus onkin toteutettu Yhdysvalloissa, on helppoa kuvitella, että samankaltainen ilmiö on ollut havaittavissa Suomessakin.

Luovan ajattelun yhteiskunnallinen arvostus vaikuttaisi kuitenkin olevan nousussa. Esimerkiksi viimeisimpien opetussuunnitelmien suuremmalla painotuksella luovaan tuottamiseen ja ajatteluun on selkeästi pyritty tukemaan lasten ja nuorten luovuutta. Robotiikan vallatessa vuosi vuodelta enemmän ihmisen tekemiä käytännönläheisiä toimenkuvia, kuten tehdastyötä ja tavaraliikennettä, tulee entistä ajankohtaisemmaksi korostaa koulutuksessa kykyjä, jotka (ainakin toistaiseksi) vain ihmiset osaavat. Näistä yksi tärkeimmistä on mielestäni luovuus.

Luova työ ei toki aina ole selkeän kausaalisesti osoitettavissa yhteiskuntaa hyödyttäväksi. Taiteellisessa kontekstissa luovan tuotoksen hyödyllisyys ja hyvyys on aina subjektiivista, eikä välttämättä esimerkiksi yhteiskuntaa tai yhteisöä hyödyttävää. On mielestäni siis oikeutettua, että tätä yksilöllistä henkistä kasvua ja hyvinvointia painotetaan luovan tuottamisen perusteena, sillä silloin huomioon otetaan muutkin luovan prosessin osa-alueet kuin siitä syntyvät lopputuotteet.

On kuitenkin kiinnostavaa huomata, kuinka tällaista hyvinvointinäkökulmaa painotettaessa esimerkiksi luova tuottaminen tai muu hyvinvointia edistävä musiikillinen toiminta saattaa muuttua lähes osallistumisveloitteiseksi aktiviteetiksi. Elinikäistä oppimista perusteltaessa olisi toki mielestäni suotavaa mainita tutkitut hyvinvointia edistävät seikat, mutta pitää myös mielessä, etteivät ne varmasti päde jokaisen yksilön kohdalla. Hyvinvointia tuskin edistää osallistuminen musiikin luovan tuottamisen kursseille pelkästään ympäriltä tulevan paineen vuoksi.

Tämän takia olisi mielestäni perusteltua keskittää huomio laaja-alaiseen opetustarjontaan myöhemmän aikuisiän kentällä. Luulen, että itselle merkityksellisestä ja kiinnostavasta aktiviteetista saatavat hyvinvoinnin edut tulevat kuin huomaamatta, eikä niitä tarvitse silloin erikseen painottaa osallistumisperusteena. Olenaisena elementtinä opetustarjonnan kehittämisessä näkisin sen, että myöhemmän aikuisiän ihmiset otettaisiin tarjonnan suunnitteluun mukaan ja kartoitettaisiin heidän mieltymyksiään ja kiinnostuksen kohteitaan.

5.1.1 Luotettavuustarkastelu

Johdannossa totesin haluavani selvittää, minkälaisilla keinoilla voisi tukea luovan ajattelun kehittämistä myöhemmän aikuisiän opiskelijoilla. Suoraan tähän vastaavia tutkimustuloksia en löytänyt, mutta myöhemmän aikuisiän opettamisesta ja siihen liittyvistä erityispiirteistä sekä luovasta työstä ja luovuudesta ylipäänsä kyllä löytyi aineistoa. Jouduin täten vetämään johtopäätöksiä yhdistelemällä näitä eri lähteitä ja niistä havaitsemiani tuloksia. Tiedostan eri lähteiden välisiä yhteyksiä vetäessä, että lähteissäni vaikuttavat eri muuttujat; osa on tehty eri kulttuurissa ja tutkimusasetelma, tutkimusmetodiikka sekä tutkijan positio vaihtelevat tutkimuksesta toiseen. Niinpä tarkoitukseni ei ole tarjota absoluuttisia totuuksia, vaan luoda kirjallisuuskatsauksen hyvien tieteellisten käytäntöjen mukaan yleiskuvaa käsitelystä aiheesta ja kartoittaa mahdollisten jatkotutkimusten tarpeellisuutta (Salminen 2011).

Tiedostan, että oma positioni ja arvomaailmani saattaa vaikuttaa esimerkiksi siihen, mitä lähteitä käytän ja mitkä jätän tutkimukseni ulkopuolelle. Tämän valossa pyrin olemaan tietoinen omista arvoistani ja mielipiteistäni, keräämään monipuolisen aineiston ja omaksumaan lukemani tiedon mahdollisimman objektiivisesti.

5.1.2 Jatkotutkimusaiheita

Luovasta työstä saatavien kokonaisvaltaisten yksilöllisten ja yhteiskunnallisten etujen perusteella olisi hienoa selvittää, miten juuri opiskelijat myöhemmässä aikuisiässä kokisivat musiikin luovan tuottamisen opetuksen ja miten se peilautuisi aiempiin tutkimustuloksiin muilla ikäluokilla. Myös opettajan näkökulma olisi tässä kiintoisa: millaisia erityispiirteitä pedagogin tulisi ottaa huomioon juuri tämän ikähaarukan ihmisiä opettaessaan? Olisi myöskin mielenkiintoista kartoittaa musiikkikasvattajien käsitystä omista kyvyistään ja valmiuksistaan ryhtyä opettamaan myöhemmässä aikuisiässä olevia yksilöitä ja ryhmiä.

Tutkielmassani jouduin karsimaan osan analysoimastani aineistosta pois ja jättämään osan vähemmälle huomiolle (ks. luku 3.3.). Tämän johdosta esimerkiksi tietoisesti sivusin aiemmin mainitsemaani informaalia oppimista vain lyhyesti. Havaitsin kuitenkin informaalin oppimisen teoreettista pohjaa lukiessani, että näkökulma tarjoaisi mielenkiintoisia lähtökohtia musiikin luovan tuottamisen ja myöhemmän aikuisiän musiikkikasvatuksen tutkimukselle.

Sekä elinikäinen oppiminen että musiikin luova tuottaminen ovat tällä hetkellä ajankohtaisia aiheita, joiden tutkiminen vaikuttaisi olevan parhaillaan käynnissä. Vaikka en tähän tutkimukseen löytänyt juuri näitä kumpaakin käsittelevää tutkimusmateriaalia, luulen, että seuraava tästä samasta aiheesta kirjallisuuskatsausta tekevä tutkija löytää jo enemmän materiaalia tutkimuksensa tueksi. Jäänkin innolla seuraamaan, miten aiheiden tutkimus kehittyy ja minkälaisia tuloksia tulevista tutkimuksista saadaan.

Lähteet

- Bernard, Rhoda. (2009). Music making, transcendence, flow, and music education. *International Journal of Education & the Arts*, 10(14). Penn State Libraries Open Publishing, Yhdysvallat. Haettu osoitteesta <http://www.ijea.org/v10n14/>
- Capps, Donald. (2012). Child's Play: The Creativity of Older Adults. *J Relig Health* 51, 630–650. Springer Science+Business Media, Saksa.
- Grau-Sánchez, Jennifer, Foley, Meabh, Hlavová, Renata, Muukkonen, Ilkka, Ojinaga-Alfageme, Olatz, Radukic, Andrijana, Spindler, Melanie, Hundevad, Bodil. (2017). Exploring Musical Activities and Their Relationship to Emotional Well-Being in Elderly People across Europe: A Study Protocol. *Frontiers in Psychology* 8:330. Frontiers, Sveitsi. Doi: 10.3389/fpsyg.2017.00330
- Green, Lucy. (2006). *Popular music education in and for itself, and for 'other' music: current research in the classroom*. The Institute of Education, Lontoo, Iso-Britannia.
- De Alba, Baikune & Díaz-Gómez Maravillas. (2018). *Music Education for All: The raison d'être of Music Schools*. University of Basque Country, Espanja. Doi: 10.3390/educsci8020066
- Gaunt, Helena & Treacy, Danielle Shannon. (2020). Ensemble practices in the arts: A reflective matrix to enhance team work and collaborative learning in higher education. *Arts and Humanities in Higher Education* 19(4), 419–444. SAGE, Iso-Britannia. Doi: 10.1177/1474022219885791
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena. (2015). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki.
- Juntunen, Marja-Leena. (2013). Kuuntele, liiku, keksi ja kokeile. Teoksessa Juha Ojala & Lauri Väkevä (toim.), *Säveltäjäksi kasvattaminen. Pedagogisia näkökulmia musiikin luovaan tekijyyteen* (s. 33–50). Juvenes Print, Tampere.
- Kielitoimiston sanakirja. (11.2020). Haettu osoitteesta <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/luova>
- Laes, Tuulikki. (2015). Empowering later adulthood music education: A case study of a rock band for third-age learners. *International Journal of Music Education* 33(1), 51–65. SAGE, Iso-Britannia. Doi: 10.1177/0255761413515815

- Laes, Tuulikki & Rautiainen, Pauli. (2018). Osallistuminen taiteeseen ja kulttuuriin. Elinikäinen oikeus vai velvollisuus? *Aikuiskasvatus* 2/2018, 130–139. Aikuiskasvatus, Suomi.
- Lamont, Alexandra. (2011). The beat goes on: music education, identity and lifelong learning. *Music Education Research* Vol. 13, No. 4, December 2011, 369–388. Taylor & Francis, Iso-Britannia. Doi: 10.1080/14613808.2011.638505
- Laukka, Petri. (2007). Uses of music and psychological well-being among the elderly. *Journal of Happiness Studies* (2007) 8:215–241. Springer Science+Business Media, Saksa. Doi: 10.1007/s10902-006-9024-3
- Muhonen, Reetta. (2013). Myöhemmän iän opiskelun oikeutus. *Aikuiskasvatus* 2'2013, 84–94. Aikuiskasvatus, Suomi.
- Ojala, Aleks. (2017). *Learning Through Producing: The Pedagogical and Technological Redesign of a Compulsory Music Course for Finnish General Upper Secondary Schools* (väitöskirja, Sibelius-Akatemia, Helsinki.)
- Ojala, Juha & Väkevä, Lauri. (2013). *Säveltäjäksi kasvattaminen. Pedagogisia näkökulmia musiikin luovaan tekijyyteen*. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere.
- Partti, Heidi & Ahola, Anu. (2016). *Säveltäjyyden jäljillä. Musiikintekijät tulevaisuuden koulussa*. Unigrafia Oy Yliopistopaino, Helsinki.
- Perusopetuksen opetussuunnitelma 2014. (18.11.2020) Haettu osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf. Opetushallitus, Helsinki.
- Runco, Mark A. (2007). *Creativity. Theories and Themes: Research, Development and Practice*. Academic Press/Elsevier, Yhdysvallat.
- Salminen, Ari. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan yliopisto, Vaasa.
- Sawyer, R. Keith. (1999). The emergence of creativity. *Philosophical Psychology*, Vol. 12, No. 4, 447–469. Taylor & Francis Ltd, Yhdysvallat. Doi: 10.1080/095150899105684
- Sawyer, R. Keith. (2015). Group Flow and Group Genius. *The NAMTA Journal*, Vol. 40, No. 3. Wiley, Yhdysvallat.
- Sternberg, Robert J. & Williams, Wendy M. (1996). *How to develop student creativity*. ASCD, Yhdysvallat.

- Talmage, Craig A., Lacher, R. Geoffrey, Pstross, Mikulas, Knopf, Richard C. & Burkhart, Karla A. (2015). Captivating Lifelong Learners in the Third Age: Lessons Learned From a University-Based Institute. *Adult Education Quarterly* 2015, Vol. 65(3), 232–249. SAGE, Yhdysvallat. Doi: 10.1177/0741713615577109
- Tsai, Kuan Chen. (2013). *Facilitating Creativity in Adult Learners*. (väitöskirja, University of the Incarnate Word). ProQuest LLC, Yhdysvallat.
- Uusikylä, Kari. (2006). Mitä luovuuspedagogiikka on. Teoksessa Opetushallitus (toim.), *LuovuusPedagogiikka*. Opetushallitus, Helsinki.
- Varvarigou, Maria, Hallam, Susan, Creech, Andrea & McQueen Hilary. (2013) Different ways of experiencing music-making in later life: Creative music sessions for older learners in East London. *Research Studies in Music Education* 35(1), 103–118. SAGE, Iso-Britannia. Doi: 10.1177/1321103X13478863
- Woody, Robert H., Fraser, Amy, Nannen, Briana & Yukevich, Polly. (2019). Musical identities of older adults are not easily changed: an exploratory study. *Music Education Research*, vol. 21, no. 3, 315–330. Routledge, Iso-Britannia. Doi: 10.1080/14613808.2019.1598346
- World Health Organization. (18.11.2020). Haettu osoitteesta https://www.who.int/health-topics/ageing#tab=tab_1